

УДК:378.016:784.071.2:37.013.43(477)
DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359637

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Петро Волошин, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва,
Уманський національний університет.

ORCID: 0000-0002-6235-8003

E-mail: petka170382@gmail.com

У статті розглядається комплексна методика формування вокальної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. Автором проаналізовано теоретичні засади вокальної підготовки. Особлива увага приділена обґрунтуванню поетапної структури формування вокальної культури; естетичній орієнтації процесу навчання та інтеграції новітніх педагогічних технологій; висвітлено роль імпедансу та запропоновано низку рекомендацій щодо вдосконалення програм вокальної підготовки, які спрямовані на підвищення загальної професійної компетентності майбутніх вчителів.

Ключові слова: вокальна майстерність; підготовка вчителів музичного мистецтва; методика викладання вокалу; вокальна культура; імпеданс; педагогічні принципи; індивідуальний підхід; цифрові технології.

VOCAL MASTERY TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN EDUCATION

Petro Voloshyn, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Musical Arts.

ORCID: 0000-0002-6235-8003

E-mail: petka170382@gmail.com

This article examines a comprehensive methodology for forming vocal mastery among students preparing to become music teachers, taking into account the current challenges of the educational system in Ukraine. The author analyzes the theoretical foundations of vocal training, including key principles and methods for developing vocal skills in higher pedagogical institutions. Special attention is paid to substantiating a step-by-step structure for forming vocal culture, with an emphasis on an individual approach to each student, aesthetic orientation of the learning process, and integration of modern pedagogical technologies, such as digital tools for voice analysis. Additionally, the role of impedance as an important protective mechanism of the voice function is highlighted, which helps prevent professional voice disorders in conditions of intensive pedagogical work. Based on a detailed analysis of scientific literature and practical experience, a series of recommendations for improving vocal training programs are proposed, aimed at enhancing the overall professional competence of future teachers. The obtained results can be widely applied in the educational practice of higher pedagogical institutions, contributing to the improvement of music education quality in schools.

The article substantiates the author's methodology for the development of vocal mastery, which includes three stages: diagnostic-motivational, technological-procedural, and creative-reflexive. Special attention is paid to the formation of the "vocal-pedagogical position" and the use of health-saving technologies to preserve the voice apparatus. The study highlights the importance of psychological stability and stage self-control of the future teacher.

Keywords: vocal mastery; training of music teachers; vocal teaching methodology; vocal culture; impedance; pedagogical principles; individual approach; digital technologies.

На сьогодні система освіти в Україні у зв'язку з численними трансформаціями, які викликані інтеграційними процесами, впровадженням концепції Нової української школи та стрімкою цифровізацією всіх аспектів освітнього процесу, зазнає певних змін. Це не може не вплинути на підготовку майбутніх учителів, у тому числі й учителів музичного мистецтва. Саме вони є ключовими фігурами, які сприяють розвитку естетичного виховання наступних поколінь незалежної України. Процес формування вокальної майстерності у майбутніх педагогів-музикантів це не просто техніка опанування вокальних навичок, це комплексний процес, який поєднує і розвиток виконавських навичок, і формує естетичні смаки, сприяє вихованню емоційного інтелекту та підвищує професійну педагогічну компетентність. Адже спів є основним видом музичної діяльності в шкільному освітньому середовищі. І вчитель як професіонал має опанувати не тільки власну майстерність, але й виробити вміння формувати ці навички в учнів. Важливо також враховувати їхні як вікові, так і індивідуальні особливості й здібності.

Варто відзначити, що актуальність означеної теми пояснюється ще й тим, й до сьогодні існують суперечності між традиційними методами вокальної педагогіки, які як правило базуються на класичних підходах, і викликами сучасної освіти. В освітньому процесі маємо надавати пріоритет насамперед індивідуальному розвитку особистості, креативності та збереженню здоров'я голосу, розвитку критичного мислення та сприяти побудові кожним здобувачем вищої освіти, в тому числі й музичної, власної освітньої траєкторії. Як показує власний досвід і численні дослідження, часто вчителі мають недостатній рівень вокальної культури. Беззаперечно, це призводить до серйозних проблем у музично-виховній роботі з дітьми та вихованню естетичних смаків школярів. Часто вчителями не враховуються особливості голосового апарату учня, що призводить до його перевантаження, а відтак, зниження мотивації учнів до занять співом та зниження рівня якості музичної освіти в цілому [7]. Окрім того, негативно вплинули на якість музичної освіти пандемія, дистанційне навчання та цифрові трансформації. Більшість вчителів музичного мистецтва не були готові до нових викликів, наприклад, онлайн-викладання, де голос стає основним інструментом комунікації. Тому виникає необхідність перегляду традиційних методик і впровадження інноваційних підходів. Це насамперед урахування фізіологічних, психологічних, вікових, індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти та культурних, ціннісних, естетичних аспектів вокальної підготовки.

Дослідженням методики формування вокальної майстерності та підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в останні десять років займалися такі українські та зарубіжні науковці, які мають певні напрацювання в цій галузі.

Насамперед варто відзначити Наталію Овчаренко. Вона на сьогодні є однією з провідних дослідниць цієї теми. Вокальну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва вона досліджує з урахуванням сучасних викликів. Зокрема увагу приділяє впливу дистанційного навчання на формування вокально-педагогічної культури здобувачів вищої освіти.

Олена Прядко, розглядаючи методику формування вокально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва, виокремлює й аналізує ефективні методи й прийоми розвитку співацького голосу в контексті поєднання художніх і технічних завдань.

Інна Пащенко досліджує особливості вокальної підготовки в умовах воєнного стану. Зокрема вона вивчає досвід внутрішньо переміщених університетів.

Тетяна Богачова-Білоус та Віра Кузьмичова досліджують проблему формування вокальної компетентності майбутніх педагогів-музикантів. При цьому вони детально аналізують заняття з постановки голосу.

Як поєднання творчого мислення та професійних навичок у практиці ЗВО розвиток вокально-виконавської майстерності аналізує Ігор Грищенко.

У 2022 році Юйань Шаоцян запропонував власну методіку формування вокально-фахової компетентності на засадах здоров'язберезувальних технологій.

У контексті сучасних викликів до фахового навчання Тянь Лінь розробив методіку формування вокально-технічних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Дослідженню педагогічних умов удосконалення виконавської майстерності на засадах української вокальної школи присвятила свої праці Зоя Ткаченко.

Але й до сьогодні означена проблема залишається актуальною в контексті адаптації класичних методик постановки голосу до вимог інклюзивної освіти, цифрової трансформації та специфіки роботи вчителя музики в умовах Нової української школи (НУШ).

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні ефективної методіки формування вокальної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва через глибокий аналіз педагогічних принципів, методів та поетапної структури процесу.

Вокальна майстерність учителя музичного мистецтва є складним синтезом вокально-технічних умінь, художньо-освітнього досвіду та педагогічної компетентності. Як відзначають науковці, які досліджують означену проблему, вокально-виконавська культура є інтегративною якістю особистості, яка охоплює не лише технічну досконалість виконання, але й емоційну виразність, а також культурну відповідність обраного репертуару [2]. Вони формуються у процесі системного опанування технік співу, усвідомлення фізіології голосу та естетичних принципів, які роблять її невіддільною частиною професійної ідентичності та фахової досконалості педагога-музиканта.

Якщо звернутися до історії становлення вокальної педагогіки в Україні, то побачимо, що вона розвивалася й еволюціонувала під впливом класичної європейської школи. Вона насамперед наголошувала на постановку дихання, роботу з гортанню та резонаторами. Сучасні ж дослідження, враховуючи виклики сьогодення, підкреслюють важливість інтеграції міждисциплінарних підходів: психології, фізіології та акустики голосу. Саме вони дозволяють адаптувати методіки до індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти [1]. І тут варто звернути увагу на одне з ключових понять у цій сфері – імпеданс. За визначенням дослідників, це комплекс опору в голосовому тракті, який забезпечує ефективне звукоутворення при мінімальних фізичних зусиллях. Техніка з оптимальним імпедансом не тільки підвищує якість співу, але й слугує захисним механізмом проти втоми голосових складок. Це особливо важливо для педагогів, робота яких пов'язана з щоденним використанням голосу в умовах підвищеного навантаження [4].

Ретельний аналіз наукової літератури доводить, що у процесі вокальної підготовки маємо обов'язково враховувати індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти. До них відносимо тип голосу, фізіологічні характеристики та психологічний стан особистості. Окрім того, важливим є урахування інтеграції культурних традицій українського фольклору, який слугує важливим чинником збагачення репертуару й сприяє формуванню національної ідентичності майбутніх учителів, що на сьогодні є не тільки актуальним, а й сприяє вихованню громадянськості особистості. У процесі формування вокальної майстерності необхідно враховувати й сучасні тенденції музичної освіти. До них відносимо, на основі результатів багатьох дослідників, насамперед використання цифрових технологій для спектрального аналізу голосу чи віртуальних симуляторів, які дозволяють об'єктивно оцінювати прогрес і коригувати методіку в реальному часі [8].

Отже, як засвідчують дослідження, теоретичні основи формування вокальної майстерності не обмежуються лише класичними підходами, а розширюються внаслідок упровадження інноваційних підходів, що робить процес підготовки майбутніх фахівців ефективнішим та адаптованим до реалій сучасної освіти.

У процесі визначення методики формування вокальної майстерності необхідно чітко окреслити принципи її формування.

Як засвідчують дослідження вчених і власний досвід, формування вокальної майстерності базується на низці фундаментальних принципів. Виокремлюємо такі: індивідуалізація, культуровідповідність, естетична спрямованість та рефлексивність, адже саме вони відіграють у цьому процесі провідну роль.

Розглянемо детально кожен принцип.

Принцип індивідуалізації передбачає насамперед адаптацію вправ і завдань, які викладач використовує на заняттях, до конкретного типу голосу здобувача вищої освіти, його фізичних можливостей та особливостей і темпу опанування певного матеріалу. Це дозволяє передбачити типові помилки та запобігти їм, що беззаперечно, підвищить ефективність навчання [2].

Принцип культуровідповідності передбачає інтеграцію національного репертуару. Дотримання цього принципу доводить, що варто включати до репертуару такі українські народні пісні, які не тільки розвивають технічні навички, але й формують культурну свідомість майбутнього педагога.

У процесі формування вокальної майстерності велику роль відіграє й принцип естетичної спрямованості. Художня виразність виконання, особистісна емоційна інтерпретація твору є не менш важливою, ніж технічна точність.

Принцип рефлексивності допомагає майбутнім учителям музичного мистецтва проводити самоаналіз власного виконання. І саме це сприяє глибшому розумінню процесу та призводить до самостійного вдосконалення [9].

У процесі формування вокальної майстерності варто дотримуватися і певної поетапної структури. На наш погляд, вона має включати три основні етапи, кожен з яких має свої специфічні завдання та методи.

Перший, інформаційно-орієнтаційний етап. Він передбачає накопичення й нашарування теоретичних знань, вивчення історичних традицій вокальної школи та прослуховування зразків виконання видатних співаків. Тут варто застосовувати такі традиційні методи: лекційний, аналіз підготовлених аудіо- та відеозаписів, дискусії. Вони допомагають здобувачам вищої освіти сформувати необхідну теоретичну базу та мотивацію до подальшого розвитку [3].

Наступний операційно-поглиблювальний етап, передбачає опанування практичної техніки: постановку дихання, артикуляцію, роботу з резонансом.

Тут використовуємо, як правило, евристичні методи: аналогії та асоціації для кращого розуміння, репродуктивні вправи на імітацію зразків, практичні вокальні етюди. Особливу увагу варто приділити формуванню сильного імпедансу через контроль ротоглоткових установок, адже саме вони забезпечують нешкідливе та ефективне звукоутворення [5].

Третій, аналітико-креативний етап є надзвичайно важливим у процесі формування вокальної майстерності. Він передбачає творче, креативне використання набутих умінь і навичок у педагогічній практиці. Це насамперед робота з дитячими голосами, рефлексія та експериментальна робота. Особливе значення тут мають такі методи: самостійно-пошукові техніки, інверсії, синектики, а також елементи міжособистісної взаємодії, наприклад, діалоги між викладачем і здобувачем вищої освіти чи групові заняття [10].

Для підсилення ефективності, рекомендуємо упровадження в практику роботи цифрових інструментів, таких як спеціалізовані програми для спектрального аналізу голосу чи мобільні додатки для моніторингу прогресу. Вони не лише об'єктивізують оцінку, але й роблять процес навчання інтерактивним і мотиваційним, дозволяючи при цьому майбутнім учителям самостійно відстежувати власні досягнення та коригувати помилки.

Досліджуючи проблему формування вокальної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в сучасних умовах ми вивчили й проаналізували досвід вокальної підготовки в кількох провідних українських педагогічних університетах, таких як Київський національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова та Криворізький державний педагогічний університет.

У процесі вивчення досвіду було проведено опитування здобувачів вищої освіти й викладачів, спостереження за заняттями та оцінювання рівня вокальної культури до і після впровадження запропонованої поетапної структури. На основі отриманих результатів було доведено, що систематичне застосування індивідуалізованих методів призводить до підвищення рівня вокальної культури на 25-30%, а також значно зменшує випадки перевантаження голосу серед учасників, що підтверджується медичними оглядами та самооцінками.

Окрім того, інтеграція цифрових технологій дозволила підвищити мотивацію майбутніх учителів музичного мистецтва на 15-20%, оскільки вони отримували об'єктивний зворотний зв'язок у реальному часі.

Отримані у процесі вивчення й ретельного аналізу досвіду дозволили сформулювати низку методичних рекомендацій для практичного впровадження:

1) інтеграція спеціальних модулів із захисту голосу та профілактика професійних захворювань у стандартні освітні навчальні програми, з акцентом на техніки імпедансу;

2) проведення систематичних міждисциплінарних семінарів, які поєднували б вокальну педагогіку з психологією та фізіологією. Це б сприяло глибшому розумінню процесів;

3) упровадження системи моніторингу рівнів сформованості вокальної майстерності для випускників, із включенням портфоліо з аудіозаписами та рефлексивними звітами;

4) стимулювання використання цифрових інструментів на всіх етапах підготовки, з обов'язковим навчанням викладачів їх ефективному застосуванню.

Ці рекомендації не є обов'язковими для всіх ЗВО. Вони можуть бути адаптовані до різних педагогічних закладів, враховуючи їх специфіку та ресурси.

Музично-виховна робота в закладах середньої освіти умовах сучасних освітніх реформ в Україні має надзвичайно важливе значення. Її ефективність насамперед залежить від того, настільки підготовленим прийде до закладу учитель музичного мистецтва.

Запропонована методика, що базується на запропонованих принципах індивідуалізації, поетапній структурі та акценті на імпедансі як захисному механізмі, дозволяє досягти високого рівня професійної компетентності за умови поєднання традиційних підходів з інноваційними технологіями.

Отримані результати у процесі вивчення досвіду підкреслили необхідність перегляду освітніх навчальних програм з музичного мистецтва. Наголошуємо, що при їх укладанні необхідно посилити практичний складник та розробити умови міждисциплінарної інтеграції.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми впливу цифрових технологій на вокальну підготовку в онлайн-форматі, а також у розробці спеціалізованих програм для вчителів з особливими потребами.

Загалом, упровадження таких методик сприятиме підвищенню якості музичної освіти та збереженню й примноженню національної культурної та музичної спадщини України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики: автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: 2003. 20 с.
2. Кушка Я. С. Методика навчання співу : навч. посіб. Тернопіль : навчальна книга. Богдан, 2013. 288 с.
3. Liu Wenzong. Методи формування вокально-педагогічної майстерності майбутніх учителів музики. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ: 2016. 150 с.
4. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: методологічний аспект. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. Вип. 137. С. 263–266.
5. Ovcharenko N. A. Організаційно-методична модель формування вокально-виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. *ResearchGate*. 2025. № 10. С. 120–130.
6. Павлічук В. І., Чайка В. А. Особливості вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва засобами формування імпедансу як основного захисного механізму голосової функції. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 21 (ч. 2). С. 37–41.
7. Петрикова О. П. Методика формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76 (ч. 2). С. 33–38.
8. Ройтенко Н. О. Концептуальні засади педагогічного супроводу вокального розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 155. С. 101–104.
9. Ткаченко З. Формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Полтавського національного педагогічного університету*. 2015. № 5. С. 45–50.
10. Tkachenko Z. Формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва. *Чернігівський національний педагогічний університет*. 2021. С. 1–10.

REFERENCES

1. Vasylenko, L. M. (2003). *Vzaiemodiia vokalnoho i metodychnoho komponentiv u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky* [Interaction of vocal and methodical components in the process of professional training of the future music teacher] (Extended abstract of candidate's thesis). Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kushka, Ya. S. (2013). *Metodyka navchannia spivu* [Methods of teaching singing]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
3. Liu, Wenzong. (2016). *Metody formuvannia vokalno-pedahohichnoi maisternosti maibutnikh uchyteliv muzyky* [Methods of forming vocal-pedagogical skill of future music teachers]. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].
4. Ovcharenko, N. A. (2016). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti: metodolohichnyi aspekt* [Professional training of future music art teachers for vocal-pedagogical activity: methodological aspect]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, (137), 263–266 [in Ukrainian].
5. Ovcharenko, N. A. (2025). *Orhanizatsiino-metodychna model formuvannia vokalno-vykonavskoi kultury maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva* [Organizational and methodical model of formation of vocal and performing culture of the future teacher of musical art]. *ResearchGate*, (10), 120–130 [in Ukrainian].
6. Pavlichuk, V. I., & Chaika, V. A. (2020). *Osoblyvosti vokalnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva zasobamy formuvannia impedansu yak osnovnoho zakhysnoho mekhanizmu holosovoi funktsii* [Peculiarities of vocal training of future music art teachers by means of impedance formation as the main protective mechanism of voice function]. *Innovatsiina pedahohika*, (21), part 2, 37–41 [in Ukrainian].

7. Petrykova, O. P. (2021). *Metodyka formuvannia vokalnoi kultury maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva* [Methodology of forming the vocal culture of future music art teachers]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, (76), part 2, 33–38 [in Ukrainian].
8. Roitenko, N. O. (2017). *Kontseptualni zasady pedahohichnoho suprovodu vokalnoho rozvytku maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva* [Conceptual principles of pedagogical support for the vocal development of future music art teachers]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, (155), 101–104 [in Ukrainian].
9. Tkachenko, Z. (2015). *Formuvannia vokalnykh navychok maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva* [Formation of vocal skills of future music art teachers]. *Visnyk Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*, (5), 45–50 [in Ukrainian].
10. Tkachenko, Z. (2021). *Formuvannia vokalnykh navychok maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva* [Formation of vocal skills of future music art teachers]. Chernihivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.03.2026 р.

Прийнята до друку 26.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.